

ІНТЕГРАТИВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Розглянуто теоретико-методологічні основи формування інтегративних курсів як цілісного процесу особистісного і професійного становлення фахівця, що забезпечує умови подальшого розвитку творчої особистості, зберігаючи її творчу суть – пошуково-перетворюючу спрямованість.

Ключові слова: *Інтегративні курси, неперервне навчання, компетентнісно-кредитний та модульно-діяльнісний підхід, креативні технології, особистісно-розвиваюче навчання.*

Актуальність проблеми

На сучасному етапі розвитку суспільств, в умовах структурної перебудови та вдосконалення змісту системи вищої освіти в Україні дослідження теоретичних та методологічних основ формування інтегративних курсів в системі неперервної освіти визначається соціальною і практичною значущістю проблеми самовдосконалення творчої особистості та її самоактуалізації в професійній діяльності.

Соціальний заказ сучасного суспільства – розвиток творчої особистості – практично не виконується, а, якщо і розпочинаються окремі спроби в цьому напрямку, то вони, як правило, наштовхуються на «глуху стіну» нерозуміння або непорозуміння всієї важливості і актуальності означеної проблеми. Масова школа, залишаючись, в основному, авторитарною, формує конформістсько-орієнтовану особистість і не створює умови для творчої прояви особистості студента. Все це вимагає активного пошуку нових резервів якісної підготовки фахівців, їх професійної компетентності і особистісної зрілості.

На початку ХХІ ст. в уявленнях про оточуючий світ, здобуття професії відбулися якісні зміни. Сучасна наука довела їх організаційну єдність і цілісність. Чітко визначилися етапи еволюції наукового пізнання: класика, некласика, постнекласика, кожен із яких має свої критерії, парадигму і уявлення про результати. В цій ситуації якісним чином змінюється світогляд і спосіб його становлення – мислення, що, насамперед, стосується окремих і колективних суб'єктів життєдіяльності. Саме тому, для подолання кризи освітньої парадигми, що найбільш гостро відчувається у професійній підготовці студентів вищих технічних навчальних закладів (ВТНЗ), необхідне, перш за все, переосмислення її основ, розуміння сутності освітнього процесу як проникнення світу внутрішнього і зовнішнього, їх структури і взаємодії на основі принципів синергії та самоорганізації в діяльності, оволодіння

«планетарною» моделлю структурування інформації для її засвоєння.

Доведена сучасною наукою єдина природа зовнішнього і внутрішнього світу, їх рівна значущість дозволяє говорити про їх подібність, що особливо важливо для розуміння менш вивченого внутрішнього світу, тобто властива матеріальному світу системність, цілісність, організованість має поширюватися і на світ тонкої матерії, духовну сферу, внутрішній світ, яка, за вдалих спроб її структурування, може бути представлена як такою, що складається із елементів (підсистем) «потреби», «норми», «здібності».

Таким чином, сучасні соціально-економічні умови та існуючі у вищій школі вказані протиріччя переконують в необхідності реформування концепції масово-репродуктивної освіти, що склалася, в концепцію індивідуально-творчого підходу до підготовки студента – майбутнього фахівця, спроможного до творчого саморозвитку; тобто перехід до педагогічної цінності саморозвитку студента – ось формула нової парадигми педагогіки вищої школи.

Вимоги, які ставляться особистістю і суспільством до результатів освіти, визначили необхідність кардинальних змін як у змісті освіти, так і в педагогічних технологіях. Ці вимоги і цілі реалізуються в креативному підході, що здійснюється у системі професійної освіти, основна мета якого полягає у збудженні в людині творця і розвитку закладеного в ній творчого потенціалу. Зрозуміло, що виконати таке завдання, безумовно, - державної вагомості – під силу лише креативним викладачам з достатньо розвинутим особистісним творчим потенціалом, якому сьогодні необхідно мати не тільки високий рівень загальної культури, психолого-педагогічної компетентності, але й нетрадиційно підходити до вирішення різних психолого-педагогічних ситуацій, організовувати свою діяльність на творчій основі: моделювати можливі зміни в організації,

структурі і змісті освітнього процесу, цілеспрямовано вносити своєчасні корективи при використанні педагогічних технологій та інновацій; реалізовувати особистісно-орієнтований підхід до студента на основі оцінки його потенційних можливостей, особистісно-ділових якостей, мисленневих здібностей, поведінки; планувати свій та їхній подальший професійний саморозвиток. Одним із доказів креативності науково-викладацького складу у вищому навчальному закладі є його спроможність формування та викладання інтегративних курсів, розроблених на міждисциплінарній основі з урахуванням системно-синергетичного та компетентісно-діяльнісного підходів.

Соціальна значущість вивчення закономірностей формування інтегративних курсів як методологічної основи системи неперервної професійної освіти обумовлена тим, що вона:

- визначає продуктивно-створюючу спрямованість особистості і складає основний стрижень її соціальної орієнтації в житті;
- є базовою детермінантою професійної творчості;
- сприяє розвитку творчого потенціалу фахівця і його самоактуалізації в соціальній сфері;
- обумовлює адаптивні можливості організму, як фізіологічної системи, до специфічних особливостей професійної діяльності.

Таким чином, актуальність нашого дослідження визначається тим, що проблема обґрунтування теоретичних та методологічних основ формування інтегративних курсів в системі неперервної освіти розроблена недостатньо і має важливе значення в сучасних ринкових умовах.

Об'єктом нашого дослідження є формування творчої особистості майбутнього фахівця, а предметом – теоретичні та методологічні основи формування інтегративних курсів як фактор професійного становлення творчої особистості фахівця в системі неперервної вищої технічної освіти.

Основний зміст дослідження

Система так званого «підтримуючого» навчання, що склалася в минулому, явно не відповідає вимогам формуючій постіндустріальній цивілізації. Зміст освіти XXI століття полягає у тому, щоб виростити людину з особистим суверенітетом, вільну і творчу, здатну неперервно самовизначатися не тільки і не стільки за цілями діяльності, скільки за загальнолюдськими цінностями, «спрямовану бути», в повноті своєї людської сутності самоздійснюватися, самоакту-

лізуватися. Тільки така людина спроможна, на позив своєї душі, включатися в соціальну сотворчість, сутнісно впливати на суспільне відродження, свідомо його прогнозувати і здійснювати. Саме тому докорінні зміни в освітній практиці можуть бути досягнуті лише за рахунок інноваційної освіти, яка виступає головною умовою її теоретичного переусвідомлення, а також інтеграції вищої школи України в світовий освітній простір.

Сьогодні креативність, як результат інноваційного навчального процесу, в значній мірі виступає своєрідним механізмом адаптації особистості до чинних соціальних змін, тобто для того, щоб внутрішньо відповідати сучасній дійсності, фахівець повинен не просто адаптуватися до нової ситуації, але й бути спроможним змінювати її, змінюючись і розвиваючись, при цьому, сам. Звідси і виникає особливий інтерес до досліджень, що присвячені формуванню активної творчої особистості, механізму творчого мислення в період неперервної освіти.

Важлива педагогічна вимога до креативного освітнього процесу – неперервність, спадкоємність і включення студентів в активну освітню сферу, в самостійне управління творчим процесом, дозволяє кожному суб'єкту навчального процесу на будь-якому освітньому рівні не тільки розвивати вихідний творчий потенціал, але й формувати потребу в подальшому самопізнанні, творчому саморозвитку, формуючи по суті об'єктивну самооцінку [1–6]. Крім того, важливість проблеми формування креативності особистості за допомогою інтегративних курсів в системі неперервної технічної освіти визначається рядом значень:

- *соціальних*, тому що формується не просто нова людина з особливим складом мислення, здатним до радикальних змін і перетворень, а фахівець нової формації – фахівець-новатор;
- *наукових*, тому що служить засобом пізнання творчих здібностей в галузі інтелектуальної і соціальної креативності;
- *практичних*, тому що можливе використання нових технологій для безпосереднього розвитку креативності.

Вказані значення дозволяють констатувати наявність ряду протиріч між існуючою системою підготовки фахівців і сучасними соціальними і особистісними потребами, що обумовлені глибокими змінами в усіх сферах суспільного життя, а саме, між:

➤ об'єктивною потребою суспільства зробити сучасну школу більш гуманною, привабливою і

зберіганням, в основному, авторитарної, масової школи, яка не створює умов для творчого прояву особистості як суб'єкта навчального процесу так і фахівця;

➤ вимогами, які пред'являє особистість і суспільство до результату освіти і концепцією масово-репродуктивної освіти;

➤ тенденцією до неперервного формування творчого мислення, розвитку творчих здібностей і вузько профільною підготовкою спеціаліста вищої технічної школи;

➤ гуманітарною складовою професійної діяльності майбутнього фахівця, заснованою на суб'єкт-суб'єктній взаємодії і недостатньою представленістю психолого-педагогічної компоненти цієї підготовки у вищій технічній школі.

Всі ці протиріччя дозволяють сформулювати основну проблему дослідження: в чому полягають теоретико-методологічні основи формування інтегративних курсів в системі неперервної професійної освіти, що забезпечують її адекватність сучасним і перспективним вимогам до професійної діяльності?

Основною гіпотезою нашого дослідження є те, що система підготовки творчої особистості в системі неперервної професійної освіти буде ефективною, якщо при її проектуванні і практичній реалізації будуть враховані наступні вихідні положення:

- Головною метою формування креативної особистості в системі неперервної освіти є забезпечення відповідного рівня креативності сучасного випускника вищої школи потребам особистості і динамічно змінюючій професійній діяльності; підготовка фахівця-професіонала з високим рівнем загальної культури, розвинутими здібностями до комунікації, емпатії та інтуїції, стрижневою характеристикою якого є креативна спрямованість особистості.

- Основними методологічними підходами при проектуванні формування креативності суб'єкта навчального процесу вищої школи є:

- *системно-синергетичний підхід*, у відповідності з яким формування креативності у майбутнього фахівця вищої технічної школи розглядається як гнучка педагогічна система підготовки спеціаліста до професійної діяльності, що враховує динаміку, тенденції і перспективи її розвитку;

- *компетентнісно-діяльнісний підхід*, що дозволяє на рівні цільового компонента узгодити досягнення різних цілей в рамках єдиного навчального процесу; на рівні змістовного і процесуального компонентів – сформулювати систему міждисциплінарних знань, умінь і навичок,

які забезпечують високий рівень професійної компетентності і креативності фахівця вищої технічної школи;

- *особистісно-орієнтований підхід*, направлений на розвиток професійно-значущих особистісних якостей суб'єкта навчального процесу, що визначає ефективність його творчої діяльності.

- Проектування і реалізація процесу формування інтегративних курсів в системі вищої технічної освіти має здійснюватися на основі загальнопедагогічних і специфічних принципів:

- гуманізації, що проявляється в орієнтації всіх компонентів навчального процесу на розвиток особистісного потенціалу суб'єктів освітнього процесу;

- спадкоємності, що дозволяє співвіднести різні етапи неперервної освіти (школа – лицей – університет – підвищення кваліфікації, перепідготовка й удосконалення) і об'єднати їх в систему, що забезпечує професійний розвиток особистості;

- насиченості, що означає повноту інформації з найважливіших проблем спеціальних, загальнопрофесійних, психолого-педагогічних, природничо-наукових, соціальних і філософських дисциплін, які забезпечують можливість варіативності освітнього процесу;

- модульності, що передбачає структурування змісту навчання у вигляді блок-модулів, оптимально поєднуючи інваріантну та варіативну складові, що сприяє диференціації та індивідуалізації навчання.

Для реалізації сформульованих положень в даному дослідженні були поставлені для вирішення наступні завдання:

1. Обґрунтувати теоретично та методологічно основи формування інтегративних навчальних курсів у вищій технічній школі, виходячи з їх значущості для професійної діяльності майбутнього фахівця.

2. Виявити основні показники креативності, що мають безпосереднє відношення до прояву креативності в майбутній професійній діяльності.

Першу згадку про природу наукової творчості в процесі формування продуктивних креативних знань ми знаходимо в роботах стародавніх філософів. Аристотель у своїй знаменитій силлогістиці робить спробу з'ясувати виникнення нових знань шляхом вибудови алгоритму логічних висновків. В донауковій психології такою умовою продукування нового продуктивного знання довгий час вважалися мисленнєві операції – дедукція, а пізніше – індукція, що визначало індетерміністський характер підходу до визначення природи творчості. Лише в епоху

панування асоціативної концепції в психології з'явилися уявлення про природу творчості, що, частково, відповідали «детерміністським ідеалам науковості» про творчий синтез і творчі асоціації.

Одне з найбільш ранніх уявлень про психологічні механізми вирішення творчих задач було виражено в понятті інтуїція.

Проведений аналіз підходів і поглядів філософів, психологів та педагогів на проблему креативності дозволив встановити не тільки сутність, механізми і критерії творчості, але й означити його прикладні аспекти, а саме, пошук педагогічних умов, за яких можливе успішне формування творчої особистості.

Вперше на це звернув увагу І. Песталоцці, який розумів навчання як творчість самого учня, отримання знань на основі самостійності та саморозвитку. Ця точка зору здійснила в дидактиці поворот від зовнішньої природи творчості до природи самої людини. Крім того, на основі експериментальних досліджень було встановлено, що креативність, яка є самостійним психічним утворенням, в інтелектуальній сфері індивіда інтегрується в спектр його індивідуальних відмінностей і, в залежності від ступеня виявлення цих відмінностей, феноменологічно проєцирує відповідний творчий результат. Навіть при мінімальній ступені виявлення творчих здібностей в умовах збагаченого середовища інноваційного навчання і відповідного йому виховного процесу, тобто контекстного навчання, індивід продукує позитивну динаміку креативності: з'являється стійка тенденція до самоактуалізації і творчого самовираження.

Крім того, характеристики креативності зв'язані з комплексом психічних властивостей, що проявляються у визначеній продуктивній або професійній діяльності. Так, ряд авторів [6-9] виділяє різні здібності в якості елементів креативності, основа яких, на їх думку, виражається у можливості проєцирования і генерування нових ідей.

Ми будемо розглядати креативність як процес і комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, що сприяють самостійному висуванню проблеми, генеруванню великої кількості оригінальних ідей та нестандартному їх вирішенню, що дозволяє дослідити креативність не тільки як результат, але й як особистісно значущу нову якість на основі рефлексії і суб'єктивної самооцінки.

Таким чином креативність, як ціннісно-особистісна створююча категорія, яка, будучи невід'ємною стороною людської духовності і

умовою творчого саморозвитку особистості, є істотним резервом її самоактуалізації, що виражається не стільки різноманітністю наявних у особистості знань (як соціально закріплених стереотипів, виражених в принципах і законах), скільки сприйнятливостю до нових ідей і схильністю руйнувати або змінювати встановлені стереотипи з метою створення нового, отримання нетривіальних, несподіваних і незвичайних рішень життєвих проблем.

Визначаючи модель творчої особистості майбутнього професіонала у сукупності головних рис його характеру, ми вважаємо важливим виділити наступне:

- по відношенню до професійної діяльності – ініціативність, здатність до ризику, підприємництво, самостійність, організованість, діловитість, працездатність;

- по відношенню до інших людей – гуманність, товарицькість, чуйність, доброта, уважність, тактичність;

- по відношенню до самого себе – самовладання, почуття власної гідності, скромність, самокритичність, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення;

- по відношенню до продуктів діяльності – акуратність, добросовісність, щедрість, бережливість.

Саме тому при розробці моделі творчої особистості ми повинні враховувати не тільки виявлення її сутності, але й визначення умов формування і розвитку індивідуальних, неповторних якостей сучасного фахівця, їх удосконалення і збереження, а також реалізацію творчої індивідуальності, розуміючи під формуванням процес створення будь-чого, надання визначеної форми, завершеності, а під розвитком – процес переходу від старого якісного стану до нового. Оскільки обидва процеси обумовлюються певними факторами і засобами досягнення нового результату, можна припустити, що інноваційна діяльність створює трьохрівневу структуру, де фундаментом (основою) служить рефлексія – осмислення особистістю власної пошуково-творчої діяльності, креативно-перетворююча діяльність і співтворчість. Звідси витікає: щоб креативність сформувалася як глибинна (особистісна), а не тільки поведінкова (ситуативна) властивість, навчальний процес повинен проходити в спеціально створених умовах – системний непрямий формуючий вплив, що здійснюється через комплекс умов мікросереды, яка повинна володіти високою ступенню невизначеності і потенційною багатоманітністю (багатством можливостей). При цьому,

невизначеність буде стимулювати пошук особистих орієнтирів і життєвих ресурсів, а багатоваріантність буде забезпечувати можливість їх знаходження. Крім того, освітнє середовище повинно утримувати зразки креативної поведінки викладача та його результати.

Таким чином можна виділити три напрямки дослідження креативності в професійній педагогіці вищої школи: загальнотеоретичний (методологічний), гносеологічний та емпіричний, що пов'язаний з використанням методологічних принципів дослідження.

Гносеологічна думка про можливе джерело активізації творчості полягає в тому, що креативна особистість, яка знаходиться постійно в екстремальних умовах, в стані психологічної невпевненості, оточена парадоксами життя і популярними точками зору на одну проблему, яка відчуває фруструюче почуття, завжди проявляє гнучкість і винахідливість в нестереотипних рішеннях і оригінальних поглядах на проблему, що дозволяє їй швидко адаптуватися і починати продуктивно діяти, тобто креативність є цілісним, діалектичним та ціннісним виміром.

Оскільки креативний підхід до проблеми навчання припускає не вирішення готових дидактичних завдань, а генерацію, творчу формулювання і розробку ідей, задумів і проектів в широкому соціальному аспекті життя, креативна технологія навчання повинна представляти собою спосіб виміру вихідної і основної установки професійної освіти, тобто домінуюча функція освіти по відношенню до суб'єкта навчального процесу повинна замінитися сервісною. Звідси можна сформулювати відмінність креативних технологій від традиційних педагогічних технологій?:

1. Партнерство суб'єктів навчального процесу, при цьому викладач виступає в ролі режисера, менеджера освітніх послуг.

2. Зміна головної умови традиційної освіти – наявність готових, систематизованих знань, які необхідно засвоїти. В проектній освіті знання можуть носити несистематизований характер, можуть бути протирічними та «неістинними». Тому учень сам із множини знань, понять і уявлень буде свій проект, своє бачення про світ.

3. Основним елементом навчального процесу стають не знання, а інформація, тобто відомості будь-якого характеру, іноді сумнівної достовірності, і, як правило, не співпадаючі, або, навіть, протирічні один одному.

Таким чином, ми приходимо до висновку, що креативність – це комплексне, складно організоване особистісне утворення, яке включає в

себе, поряд з дивергентними інтелектуальними функціями, цілу плеяду власне особистісних якостей, що сприяють проявленню і розвитку цих властивостей.

Для того, щоб організувати таку співтворчість викладача та студентів в навчально-виховному процесі, необхідна загальна евристична спрямованість навчання та виховання, яка забезпечується збільшенням кількості пошуково-творчих завдань, створенням психологічної атмосфери співробітництва викладача і студента, що забезпечує креативну співтворчість.

Протягом довгих років у технічних вищих навчальних закладах формувалася підхід, при якому головна увага приділялася технічним дисциплінам, у той час як суспільнознавчі та гуманітарні навчальні дисципліни вважалися другорядними. В результаті система вищої технічної освіти перетворилася в яскраво виражене стандартизоване «техноцентричне» середовище, центром якого був об'єктивний зміст спеціальних дисциплін, які мали бути засвоєні. Саме в цьому вбачалася оптимальна модель фахівця-випускника вищого технічного навчального закладу. При всій прогресивності такого підходу до технічної освіти, вона не забезпечувала духовного і морального розвитку особистості: не враховувався той факт, що студенти технічних вищих закладів освіти – це майбутні керівники виробництва і головними проблемами, які поставать на їх шляху, будуть проблеми роботи з людьми, в першу чергу, а на другому місці – прийняття технічних рішень. Крім того, слід мати на увазі, що вузькоспеціальна підготовка старіє так само швидко, як обладнання, наукові методики, технології, і випускникам вищих технічних закладів освіти з недостатньою гуманітарною підготовкою важко адаптуватися до різних видів професійної діяльності [11].

Водночас, не можна не враховувати, що технічні системи, вся техноструктура сучасного суспільства включені в певну екосоціальну систему і впливають відповідним чином на природне та соціальне оточення людини. Нарешті, природа інженерної праці така, що торкається багатьох соціально-економічних, соціально-політичних, моральних, естетичних проблем функціонування того чи іншого виробничого колективу. Саме тому від фахівця вищої технічної школи вимагається здатність спиратися лише на самого себе, вчитись з більшою відповідальністю ставитись до себе, своєї кар'єри та потенціалу. Тобто серед превалюючих якостей професійної підготовки фахівця технічної сфери висуваються: вміння здійснювати контакти, мистец-

тво спілкування, здатність досягати поставлених цілей, компетентність, творчість, організаторські здібності, аналітичне мислення. Підготовка такого фахівця – нагальна задача технічного університету, який повинен стати вихователем духовної аристократії – аристократії таланта та інтелекту.

Концепція гуманітаризації технічної освіти виходить із загальної гуманітаризації освіти взагалі, яка, перш за все, повинна вирішувати задачу розкриття змісту і місця людини в світі через розуміння характеру і способів її взаємодії з цим світом, тобто мова іде про сприйняття освіти як особистісно значущої цінності. Звідси стратегія розвитку технічної освіти на III тисячоліття знаходить такий її цільовий напрямок як забезпечення гуманного відношення до людини, як цілісної особистості: до її природних особливостей (здоров'я, здібностей мислення, здібностей діяти); її соціальних властивостей (бути громадянином, сім'янином, трудівником) і властивостям суб'єкта культури (духовності, творчості, свободи, гуманності).

Вирішення означеної проблеми можна здійснити лише на основі професійно-творчої підготовки фахівців, розглядаючи цю підготовку як цілісний процес особистісного і професійного становлення фахівця, який забезпечує умови для самореалізації в навчально-пізнавальній і виховній діяльності та подальший розвиток особистісних і професійних якостей, які сприяють успіху в творчій професійній діяльності. При цьому рівень розвитку творчого потенціалу позначається не тільки на професійній діяльності майбутнього фахівця, а й на самому процесі його життя, тому що в різних видах активності особистості (пізнавальній, світоглядній, трудовій, комунікативній і емоційній) зберігається її творча суть – пошуково-перетворююча спрямованість.

Таким чином, в умовах становлення єдиного освітнього простору повинна бути сформована програма інтеграції позитивних національних освітніх програм і стратегій в контексті універсальних загальнолюдських цінностей і освітніх ідеалів, на основі якої буде здійснюватися виховання людства в дусі толерантності, взаємоповаги, діалогу культур і терпимості по відношенню один до одного, відкритої комунікації, віри в раціональний початок, плюралізм думок, гнучкої, а не силової стратегії вирішення конфліктів і подолання криз. Саме програма «Глобальна освіта з космічним баченням життя», яка розроблялася Всесвітнім центром виживання і проблем 21 століття при ООН, на основі нової

парадигми освіти: від диференціювання знань – до їх синтезу, від редукціонізму – до холізму, підтверджуючи духовно-світоглядну функцію сучасної освіти як реального механізму включення кожної людини в живий неперервний процес пізнання навколишнього світу і свого місця в ньому, є наріжним каменем майбутніх змін на планеті [12].

Орієнтація на ці пріоритети і повинна сприяти становленню сучасної системи технічної освіти, що включає в себе гуманістичні та етичні параметри, інтегруючи фундаментально-наукові, спеціальні та гуманітарні знання.

Усі ці аспекти потребують докорінної зміни методологічних засад підготовки фахівця вищої технічної школи.

Нове визначення освіти, як умови підготовки особистості до активного самостійного життя, пов'язується з більш глибоким розумінням освіти: не просто як процесу передачі знань, умінь та навичок, а як процесу визнання людиною себе і суспільства, природи, космосу, своєї ролі в збереженні і добродійному перетворенні світу, тобто бути професіоналом у вибраній сфері, бути особистістю, яка здатна успішно діяти в постійно плинному світі з високим ступенем невизначеності, бути людиною з різнобічним гуманістичним та гуманітарним мисленням, яка спирається на культурну спадщину попередніх поколінь.

Виходячи з того, що освіта, як відкрита динамічна система, повинна забезпечувати здатність до аналізу змін, упередженню майбутнього, гнучкості реакції, змінюються роль і цілі системи підготовки в вищій технічній школі.

Так, якщо порівняти основну мету технічної університетської освіти з новими завданнями професійної підготовки в процесі навчання, то головною особливістю її є вивчення законів гармонійної взаємодії природи і суспільства та сучасна підготовка можливостей їх практичного використання, що і визначає функціональний напрямок професійної підготовки в технічному університеті. Тоді, у відповідності до характеру свого предмета, підготовка в процесі навчання в технічному університеті виконує такі тактичну та стратегічну мету:

- розкриває сутність явищ взаємодії природи, людини і суспільства і пізнає ці закони гармонійної взаємодії (тактична мета);
- з'ясовує і обґрунтовує можливість на практиці використовувати пізнані закони (стратегічна мета).

Орієнтація на ці пріоритети буде сприяти становленню сучасної філософії технічної освіти

як міждисциплінарної галузі, яка включає в себе ціннісні, гуманітарні та етичні параметри, що інтегрують природньо-наукові, загально-технічні, спеціально-технічні і гуманітарні знання, широко використовує традиції світової і вітчизняної культури. Звідси витікає, що головним інструментом удосконалення навчального процесу в технічному університеті повинно стати теоретико-методологічне обґрунтування формування інтегративних навчальних курсів, в основу побудови яких покладено компетентнісно-кредитний та модульно-діяльнісний підходи, що припускає включення в навчальні плани гуманітарної фундаментальної підготовки природничо-технічних дисциплін і, відповідно, циклу гуманітарних дисциплін – в природничо-технічну фундаментальну підготовку. Причому цей процес не можна розглядати як просте змішування вже відомих предметів. Мова йде про створення нового покоління проблемно-орієнтованих інтегративних курсів, реалізація яких потребує від студентів та викладачів міждисциплінарного синтезу і об'ємного поліпредметного системного бачення. Розробка таких предметів, як основа формування інтегративних якостей особистості, повинна стати пріоритетною в психолого-педагогічних дослідженнях проблем вищої освіти.

Крім того, в освітній процес вищого технічного навчального закладу, на наш погляд, повинні бути включені такі дисципліни і курси, зміст яких відображає процес інтеграції і диференціації в сучасній науці, що виникли на стику наук і дозволяють виходити на системний рівень пізнання дійсності.

Проведене дослідження довело, що в змісті оновленої підготовки творчої особистості фахівця в технічному університеті першорядну роль мають відігравати міждисциплінарні інтегративні курси, які містять фундаментальні (філософські і методологічні) знання, що є базою для формування загальної і професійної культури. Ці курси мають стати основою для адаптації випускників університету до нових професій, спеціалізації, а також теоретичною основою для розгортання прикладних наукових досліджень. Тому, в основу удосконалення структури та змісту професійної підготовки в технічному університеті, на наш погляд, повинно бути покладено ряд фундаментальних морально-естетичних імперативів:

- загальнолюдські цінності (норми людського гуртожитку);

- національно-орієнтовані цінності (ідея національного самовизначення, національна культурна традиція);

- цінності сучасного світу (демократія, права людини, свобода вибору), які дозволяють несучою конструкцією системи підготовки в технічному університеті визначити культ гармонійно розвиненої людини – освітньої, культурної, фізично і морально здорової, соціально-орієнтованої творчої особистості з активною соціальною позицією у швидкоплинному суспільстві.

Крім того, сформульовані вище закономірності творчого процесу накладають певні вимоги до організаційно-конструктивних основ навчального процесу в технічному університеті, який повинен забезпечувати якісне засвоєння базових знань і умінь; передбачати розвиток дивергентного мислення і навичок його практичного застосування, що дозволяє переосмислити одержані знання та генерувати нові ідеї; надання особливої уваги діяльності по розвитку здатності до творчості та виконавської професійної діяльності. Сформульовані завдання збігаються з думкою відомого психолога Б.Г. Ананьєва, який відзначає, що «одним з важливіших індикаторів людської індивідуальності є активність створюючої, творчої діяльності людини, утілення реалізації в цій діяльності всіх великих можливостей історичної природи людини» [13].

Як вже відмічалось, засади інноваційної освіти полягають в тому, що вона спрямована на формування світогляду, заснованого на різноманітності критеріїв прийняття рішень, терпимості до інакомислення та моральної відповідальності за свої дії, гармонійності, системності інтелектуальної діяльності. Це, передусім, гармонія різних рівнів мислення: предметного, операційного, теоретичного, конструктивно-евристичного та світоглядно-особистісного. Ще В.І. Вернадський ставив питання про необхідність знищення меж, які «відділяють стіною – майже неподоланною – осіб, які вивчають науки природничі та математичні, від тих, хто близький до наук історичних, філософських, психологічних та філологічних».[14] З урахуванням цього у технічному університеті повинно бути здійснено переорієнтацію на якісно нову технологію навчання, яка має багатоцільовий характер, а саме, на педагогіку співробітництва та педагогіку вільного виховання; нові підходи до організації вузівського процесу: диференційований, задачний, ігровий, діалогічний, які реалізуються за допомогою таких принципів, як рольова перспектива, педагогічна взаємодія, співпраця та співтворчість.

Таким чином, технічний університет, будучи цілісною науково-освітньою, науково-технологічною і соціально-культурною системою, має виступати в якості своєрідного інкубатора проривних технологій, висококваліфікованих кадрів, наукоємкого бізнесу і виробництва майбутнього. Ведучою сферою його діяльності стають наукові дослідження, насамперед, фундаментальні з головних напрямків науки і технологій; міждисциплінарні наукові роботи; дослідження по проблемах вищої освіти і методології навчально-наукової діяльності. Ці та інші основні принципи можуть бути покладені в основу технології системи університетської освіти [15]:

- методологічна переорієнтація з інформаційних аспектів вивчення навчальних дисциплін на розвиток особистості;
- гуманітаризація фундаментальної підготовки шляхом розкриття загальнокультурного потенціалу наукового знання фундаментальних навчальних дисциплін, її напрямком на гуманістичні ідеали формування особистості, здатної до гармонії з природою, навколишнім середовищем і самою собою;
- реалізація основних засад неперервної освіти, враховуючи пізнавальні можливості та інтереси особистості на різних етапах її розвитку;
- «технологічність» навчання, яка забезпечує активність та індивідуальний темп повного засвоєння студентом курсів навчальних дисциплін. Приведені вище принципи, що покладені в основу концепції утилітаристської технології підготовки дозволяють, при проектуванні нових технологій навчання, здійснити відхід від дисциплінарно-орієнтованої системи освіти і вийти на проектно-творчу, яка характеризується, насамперед, особистісно-діяльним підходом до навчання, коли на перше місце в освітньому процесі виходять діяльність (створення образу світу і пізнання його в контексті створення) і особистість (як персональна відповідальність за свої творення). Тому в новій концепції освіти знання, уміння та навички розглядаються вже не як цілі освіти, а як засіб розвитку особистості, що навчається.

Виходячи з того, що змістовна характеристика принципів і вимог, що пред'являються до кваліфікації випускника класичного університету, поповнюється новими складовими, все це обумовлює корективку структури і змісту існуючої системи технічної освіти, що припускає розробку нового компетентісно-креативного підходу до професійної підготовки в технічному університеті, основу якої повинні скласти

принципи, що створюють фундамент для формування високоосвітньої, духовно розвиненої, моральної особистості не тільки із потреб соціуму, але й враховуючи індивідуальні нахили, здібності та інтереси особистості, розглядаючи її для цілісну, відкрити креативно-динамічну систему.

Основні результати роботи

1. Виходячи із основної мети вищої освіти – формування спеціаліста-професіонала і творчої особистості людини – громадянина, який вміє глобально гуманістично мислити, і, локально створюючи, діяти, в якості теоретико-методологічної основи професійного становлення творчої особистості фахівця в системі вищої технічної освіти розглядаються інтегративні навчальні курси, сформовані з урахуванням компетентісно-кредитного та модульно-діяльнісного підходів.
2. Результати досліджень дозволяють вийти на концептуально новий рівень теоретичного осмислення проблеми формування інтегративних курсів в системі неперервної освіти, сприяючи переходу від описової категорії «врахування творчої педагогічної сфери» до діяльній категорії «створення творчої педагогічної сфери».
3. Доведено, що креативність, як інтегральна якість, що проявляється в інтелектуальній і соціальній сфері, характеризується діалектичною трьохмірністю її складових: процесуальною, результативною і особистісною; є створюючим джерелом творчої діяльності випускника вищої школи і основою ефективної професійної адаптації.
4. Розвиток креативності сприяє досягненню спеціалістом високого рівня професіоналізму, особистісної і духовної вершин, тобто сприяє самоактуалізації особистості.

Література

1. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М., 1999.
2. Вербицкий А. Активные методы обучения в высшей школе: контекстный подход / А. Вербицкий. – М., 1990.
3. Гершунский Б. Философия образования для XXI века / Б. Гершунский. – М., 1998.
4. Давыдов В. Теория развивающего обучения / В. Давыдов. – М., 1996.
5. Леднев В. Непрерывное образование: структура и содержание / В. Леднев. – М., 1990.

6. Янушкевич Ф. Технология обучения в системе высшего образования / Ф. Янушкевич. – М., 1986.
7. Габрусевич С. От деловой игры – к профессиональному творчеству / С. Габрусевич, Г. Зорин. – Минск, 1989.
8. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М., 2000. – 384.
9. Карпова Ю. Инновации, интеллект, образование / Ю. Карпова. – М. : Изд-во МГУЛ, 1998.
10. Морозов А. Диагностика креативности в педагогической деятельности / А. Морозов. – М. : ИГУМО, 2001.
11. Сучасні системи вищої освіти порівняння для України. – К. : Вид-во Дім «Км akademia», 1997.
12. Botrin I. No limits to learning / I. Botrin, M. Elmandra, M. Malitra. – Oxford, 1999.
13. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л., 1968.
14. Александров Г. Н. Психолого-педагогические основы разработки педагогических технологий в 21 веке / Г. Н. Александров. – Минск : НАН Беларуси, 2000.

Э. В. Лузик

ИНТЕГРАТИВНЫЙ УЧЕБНЫЙ КУРС КАК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

РЕЗЮМЕ

Рассмотрены теоретико-методологические основы формирования интегративных курсов как целостного процесса личностного и профессионального становления специалиста, которые обеспечивают условия дальнейшего развития творческой личности, сберегая, при этом, ее творческую сущность – поисково-преобразующую направленность.

Ключевые слова: Интегративные курсы, непрерывное обучение, компетентностно-кредитный и модульно-деятельностный подходы, креативные технологии, личностно-развивающееся обучение.

E. V. Luzik

THE INTEGRATED EDUCATIONAL COURSE AS THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATION OF THE SPECIALIST'S FORMATION BOTH PERSONALLY OF THE CREATIVE PERSONALITY IN THE SISTEM OF THE HIGER TECHNICAL EDUCATION

SUMMARY

The theoretical and methodological foundations of the integrated courses are considered. The integrated courses are considered as the integral process of the specialist's formation both personally and professionally which provides the conditions for the further development of the creative personality and preserves his/her creative essence – the tendency to search and transform.

Key words: Integrative courses, continuous training, competence – credit and modular – activity approach, creative technologies, personality – developing training.

